

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE CIVIL PROCESS

Дутко А.О., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

Шукалович Б.В., студентка IV курсу
Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

У статті аналізуються окремі питання застосування інформаційних технологій в цивільному процесі України. Автори підкреслюють, що інформаційні технології відіграють важливу роль в захисті прав людини. Впровадження нових інформаційних технологій у цивільне судочинство є загальносвітовою тенденцією. Кожна країна має свій шлях інформатизації цивільного судочинства. Це залежить від часу застосування технологій, від обсягу та змісту заходів, що проводяться. Проте адаптація інформаційних технологій для цілей цивільного судочинства неможлива без формування нормативної основи та створення відповідного спеціалізованого програмного забезпечення. У статті зазначається, що застосування та використання інформаційних технологій у цивільному процесі має ознаку системності і наводяться елементи цієї системи.

Автори роблять висновок, що застосування інформаційних технологій в цивільному судочинстві дозволяє дистанційно спілкуватися з учасниками процесу та полягає у бездокументарній формі передачі документів, що здійснюється з використанням інформаційних технологій (мережі Інтернет, інших засобів телекомунікаційного зв'язку), які є альтернативними засобами спілкування. У даний час нові технології можуть дати надто багато. Доцільно досліджувати правові наслідки використання інформаційних технологій у цивільному процесі; оцінити систему електронного правосуддя та її елементи на відповідність традиційним принципам та вивчити можливі зміни у реалізації принципів цивільного процесу. В умовах застосування інформаційних технологій у цивільному процесі важливо знайти баланс між вимогою стабільності та необхідністю реагувати на зміну суспільних відносин.

Інформаційні технології дозволяють скорочувати час, усувати недоліки територіального фактора, мінімізувати фінансові та трудові витрати. Це може і має служити вирішенню завдань цивільного судочинства, забезпечуючи високу ступінь доступності правосуддя.

Ключові слова: електронне правосуддя, інформаційні технології, інформаційне забезпечення в цивільному процесі, інформація про справу, відеоконференція.

The article analyzes individual issues of the use of information technologies in the civil process of Ukraine. The authors emphasize that information technologies play an important role in the protection of human rights. The introduction of new information technologies into civil proceedings is a global trend. Each country has its own way of informatization of civil proceedings. It depends on the time of application of technologies, on the scope and content of the events being held. However, the adaptation of information technologies for the purposes of civil justice is impossible without the formation of a regulatory framework and the creation of appropriate specialized software. The article states that the application and use of information technologies in the civil process has a sign of systematicity and the elements of this system are given.

The authors conclude that the use of information technologies in civil proceedings allows for remote communication with the participants in the process and consists in a documentless form of document transfer, which is carried out using information technologies (the Internet, other means of telecommunications), which are alternative means of communication. Currently, new technologies can give too much. It is appropriate to investigate the legal consequences of the use of information technologies in civil proceedings; evaluate the electronic justice system and its elements for compliance with traditional principles and study possible changes in the implementation of the principles of civil procedure. In the context of the application of information technologies in the civil process, it is important to find a balance between the requirement of stability and the need to respond to changes in social relations.

Information technologies make it possible to reduce time, eliminate the shortcomings of the territorial factor, and minimize financial and labor costs. This can and should serve to solve the tasks of civil justice, ensuring a high degree of access to justice.

Key words: electronic justice, information technologies in the civil process, information support in the civil process, information about the case, video conference.

Постановка проблеми. Концепція прав людини та ефективні інструменти їх захисту – це справжня революція ХХІ століття, значуще надбання людства. Право на судовий захист як базове право людини активно впроваджується у правове життя Європейським Судом з прав людини, міжнародними організаціями, національними судами, в тому числі України. Новітні уявлення про справедливе правосуддя призвели до переосмислення багатьох усталених процесуальних інститутів. Пошук способів підвищення ефективності діяльності за допомогою різноманітних новітніх технологій є універсальним трендом сучасності та охоплює фактично всі сфери людської діяльності, в тому числі правосуддя. У всіх сферах діяльності сучасного інформаційного суспільства значно підвищилась роль інформаційних технологій, у тому числі у сфері здійснення правосуддя. Все більшої ваги набуває концепція «електронної держави». Основна мета електронного правосуддя полягає, в забезпеченні безперешкодної реалізації громадянами права доступу до правосуддя, спрощенні реалізації низки процесуаль-

них дій для громадян. В деяких випадках, такі технології роблять доступ до суду єдиним можливим способом. Як наслідок, як зазначають, право на доступ до правосуддя розглядається не лише як фізична можливість особи бути присутньою в судовому засіданні, а в аспекті новітніх технологій, дій і процедур допоміжного характеру щодо забезпечення і полегшення шляхів реалізації права на доступ до правосуддя [1, с. 371].

Електронне правосуддя – це застосування та використання у цивільному процесі інформаційних технологій, що дозволяють здійснювати процесуальні дії в електронній формі, та електронне забезпечення судової діяльності, це процесуальна діяльність суду з розгляду та вирішення цивільних справ, заснована на застосуванні інформаційних технологій.

У найближчій перспективі використання елементів так званого «електронного правосуддя» та електронного документообігу буде розширюватися, адже відбувається ускладнення структури суспільних відносин, змінюється зміст діяльності їх учасників та характер взаємодії між

суб'єктами. Очевидність високого рівня правового регулювання даних суспільних відносин незаперечна.

Стан дослідження. Питання, пов'язані з розвитком електронного правосуддя, застосування інформаційних технологій в цивільному процесі висвітлювалися в працях К. В. Гусарова, А. Ю. Каламайка, Н. В. Кушакової-Костицької, Д. М. Сібільова, С. А. Чванкіна та інших.

Метою роботи є дослідження застосування в цивільному процесі України інформаційних технологій, виокремлення елементів інформаційного забезпечення як процесуальної діяльності суду і учасників справи.

Виклад основних положень. Застосування та використання в цивільному процесі інформаційних технологій необхідне для забезпечення доступності правосуддя, ефективності роботи судів, зменшення судових витрат та забезпечення зручності для учасників судового процесу. З одного боку, за допомогою нових технологій процесуальні відносини між судами та учасниками процесу, а також всередині судової системи вибудовуються більш ефективно та раціонально. Але при цьому завдання та функції судів залишаються незмінними: технологічна складова процесуальної діяльності не змінює сутності правосуддя.

Використання інформаційних технологій дуже складний процес і з технічної, і з нормативної, і з доктринальної точок зору; це процес, що вимагає аналізу доцільності, ефективності застосування та використання нових технологій у цивільному судочинстві та співвідношення їх з основними принципами та інститутами цивільного процесу. Інформаційні технології (або інформаційно-телекомунікаційні технології *information and communication technologies, ICT*) – це система методів, процесів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку для створення, збору, передачі, пошуку, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації діяльності людей [2].

За допомогою інформаційних технологій здійснюється інформаційне забезпечення в цивільному процесі України, під яким слід розуміти діяльність суду та учасників справи, спрямовану на надання та отримання у визначених законодавством формах та порядку інформації про справу, що перебуває у провадженні суду, та результати її розгляду, тобто під такою інформацією слід розуміти відомості, що мають значення для ефективної реалізації учасниками справи процесуальних прав, про надходження позовної заяви до суду, порушення справи, її розгляд та вирішення, про оскарження судових рішень та результати їх перегляду апеляційним та касаційним судами.

Суб'єктами інформаційного забезпечення, що мають право на отримання інформації про справу, є особи, які звертаються про захист своїх чи чужих порушених прав. Це насамперед сторони, заявники, а також треті особи з самостійними вимогами, інші особи, які мають право звернення до суду із заявою про захист прав інших осіб, а суб'єктами інформаційного забезпечення, які зобов'язані надати інформацію про, є суд та учасники справи.

Інформаційне забезпечення як процесуальна діяльність суду та учасників справи, включає у собі такі елементи:

- 1) інформування про порушення цивільної справи, про дату, час, місце судових засідань, факти вчинення судом та іншими особами, що беруть участь у справі, окремих процесуальних дій;
- 2) надання учасниками справи копій позовних заяв, інших процесуальних документів іншим особам;
- 3) отримання процесуально значущої інформації від суду та учасників справи, у судовому засіданні безпосередньо чи опосередковано (з використанням режиму відеоконференції);
- 4) ознайомлення з матеріалами справи; доведення до учасників справи інформації про результати розгляду

справи шляхом проголошення судових рішень, розміщення текстів судових рішень в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Проте, особам, які не мають доступу до сучасних засобів та способів отримання інформації у цивільному процесі має бути надана можливість отримання інформації про справу загальнодоступними способами у разі заявлення ними про таке клопотання (шляхом використання поштового, телефонного, телеграфного зв'язку).

Правовими засобами інформаційного забезпечення в цивільному процесі є: судові повідомлення; розміщення інформації про рух справи на офіційних сайтах судів; направлення сторонами процесуальних документів суду та один одному з використанням як загальнодоступних, так і сучасних засобів зв'язку; участь в судовому засіданні за допомогою режиму відеоконференції; оголошення судових рішень у судовому засіданні; направлення копій мотивованих судових рішень сторонам, розміщення судових рішень на сайтах судів у мережі Інтернет [3].

Під засобами збирання та передачі інформації розуміють не лише мережу Інтернет, а також прилади передачі факсових документів; телефон; відео-, аудіо- пристрої; та інші. Електронна комунікація відображає принцип інформатизації судочинства, під яким слід розуміти сукупність взаємозалежних елементів, виражених у дистанційності судочинства та інформаційній відкритості правосуддя, що дозволяють здійснювати електронне судочинство з використанням інформаційних технологій та автоматизованих баз даних. Загалом, дистанційність судочинства є елементом принципу інформатизації, що полягає у використанні в судовій діяльності спеціальних механізмів, що дозволяють організувати безконтактну взаємодію суду з іншими суб'єктами, що знаходяться віддалено від суду, з наступним документальним закріпленням зазначеної процедури. При цьому комунікація в цивільному судочинстві здійснюється відкрито, що дає можливість учасників процесу отримувати необхідну інформацію про процесуальні дії суду, інших осіб, брати участь в електронному документообігу суду, а також у судових засіданнях через використання відеоконференції.

Елементи системи електронного правосуддя – це форми застосування та використання інформаційних технологій при розгляді та вирішенні справ судами відповідно до цілей та завдань цивільного процесу.

Застосування та використання інформаційних технологій у цивільному процесі має ознаку системності і ця система являє собою сукупність самостійних та взаємодіючих елементів, об'єднаних метою вирішення завдань цивільного судочинства. При цьому кожен елемент системи електронного правосуддя одночасно взаємодіє з іншими елементами та зовнішнім середовищем.

Можна виділити таких груп цієї системи: перша група – це елементи, що застосовуються та використовуються для вчинення процесуальних дій, пов'язаних з розглядом та вирішенням цивільної справи (електронна подача процесуальних документів; автоматизоване формування складу суду; електронні докази); друга група – це елементи, які пов'язані з участю в цивільному процесі (застосування відеоконференції, інформування учасників процесу за допомогою інформаційних технологій); третя група – елементи, які мають допоміжний характер (розміщення на сайті суду інформації про діяльність судів, розміщення зразків процесуальних документів, електронних сервісів розрахунку судового збору; публікація текстів судових рішень у ЄДРСР, складання аналітичної звітності тощо).

Питання про основні форми використання інформаційних технологій при розгляді цивільних справ регулює Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) під якою розуміють сукупність

інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством та відповідним Положенням процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС [4].

Активне впровадження в практику судів систем інформатизації та автоматизації судочинства сьогодні є важливою умовою успішного розвитку судової системи. Одним з елементів «електронного правосуддя» є застосування режиму відеоконференції, яка надає учасникам процесу можливість дистанційної участі в судовому засіданні.

Під поняттям «відеоконференція» під час розгляду справи в суді слід розуміти проведення засідання за допомогою відеоприладів, які здатні забезпечити пряму трансляцію без фізичної присутності певної особи в залі суду. Актуальності цього виду інформаційних технологій в цивільному судочинстві надала ситуація у зв'язку із загрозою поширення на території України нової коронавірусної інфекції, при якій судам було рекомендовано: обмежувати прийом громадян, пропонувати громадянам подавати документи лише через електронні кабінети або поштою, а також за наявності технічної можливості ініціювати розгляд справ шляхом використання систем відеоконференцзв'язку.

Система відеоконференції в цих умовах стала знаковим засобом, що забезпечує громадянам максимально ефективну можливість реалізації доступності правосуддя в усіх галузях судочинства.

Ця система у судовій діяльності – це передбачений нормами цивільного процесуального права комплекс апаратних та програмних засобів, що передають через захищені канали зв'язку інформаційні повідомлення між суб'єктами процесуальної діяльності в режимі реального часу та є безпосередньою гарантією механізму реалізації основних принципів права, що забезпечують його максимально ефективно застосування у процесі становлення системи електронного правосуддя.

Не вдаючись до аналізу норм ЦПК [5] щодо особливостей застосування відеоконференції в цивільному процесі при розгляді справ, пропонуємо впровадити у практику електронного правосуддя наступний механізм врахування судом думки сторін під час використання режиму відеоконференції:

а) суд немає права задовольнити клопотання учасника процесу про надання йому права участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції, якщо проти цього заперечує інша сторона, яка згодна відшкодувати судові витрати незалежно від результату спору;

б) суд має право винести ухвалу про використання відеоконференції незважаючи на заперечення особи, яка бере участь у справі, згодної на оплату відповідних витрат, якщо неможливість участі у судовому засіданні обумовлена станом здоров'я або іншими поважними причинами;

в) суд не має права відмовити у використанні відеоконференцзв'язку, якщо всі особи, які беруть участь у справі, згодні на її використання (за наявності технічної можливості).

Висновки. Процесуально форма і зміст цивільного судочинства нині будується і залежить від значної кількості документів, які потребують електронного оформлення та подання. Фіксування цивільного процесу означає закріплення юридично значущих дій за допомогою електронних засобів телекомунікацій, які спрощують і полегшують діяльність працівникам апарату суду, що безумовно сприяє розвитку новітніх технологій та підвищує якість правосуддя.

Впровадження нових інформаційних технологій у цивільне судочинство є загальносвітовою тенденцією. Кожна країна має свій шлях інформатизації цивільного судочинства. Це залежить від часу застосування технологій, від обсягу та змісту заходів, що проводяться. Проте адаптація інформаційних технологій для цілей цивільного судочинства неможлива без формування нормативної основи та створення відповідного спеціалізованого програмного забезпечення. Застосування інформаційних технологій в цивільному судочинстві дозволяє дистанційно спілкуватися з учасниками процесу та полягає у бездокументарній формі передачі документів, що здійснюється з використанням інформаційних технологій (мережі Інтернет, інших засобів телекомунікаційного зв'язку), які є альтернативними засобами спілкування.

У даний час нові технології можуть дати надто багато. Доцільно досліджувати правові наслідки використання інформаційних технологій у цивільному процесі; оцінити систему електронного правосуддя та її елементи на відповідність традиційним принципам та вивчити можливі зміни у реалізації принципів цивільного процесу. В умовах застосування інформаційних технологій у цивільному процесі важливо знайти баланс між вимогою стабільності та необхідністю реагувати на зміну суспільних відносин.

Інформаційні технології дозволяють скорочувати час, усувати недоліки територіального фактора, мінімізувати фінансові та трудові витрати. Це може і має служити вирішенню завдань цивільного судочинства, забезпечуючи високу ступінь доступності правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : монографія / за заг. ред. А. П. Бушенка, М. М. Гнатовського. – К. : «РУМЕС», 2017. 592 с.
2. Інформаційні технології. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 20.12.2021).
3. Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти : дисертація док. юр. наук. Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 518 с.
4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 20.12.2021).
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.12.2021).